

II yazı

Tədqiqatçılar dünya ədəbiyyatı tarixində dahi Safonu bu günə qədər bir nömrəli şairə qadın kimi təqdim edirlər. Antik dünya mədəniyyəti üçün Safonun qərar tutduğu zirvəyə kimsə yüksəlməyib. Dünya mədəniyyəti min illərlə şairənin qərar tutduğu həmin zirvəyə şükranlıqla boylanıb. İlk olaraq Platon Safonu "Onuncu Muza" adlandırmışdır. O zamanlar "muza" ifadəsi qədim yunan mifologiyasında incəsənət və elm ilahəsi anlamında idi. Strabon isə yazır: "...o, zamanənin möcüzəsidir". Sokrat məhəbbət məsələlərində Safonu özünün müəllimi adlandırmışdır. Qədim Romanın şairləri, xüsusilə Katul və Ovidi tam olaraq şairənin təsiri altında yazıb yaratmışlar...

Təccüblüdür ki, təxminən IX əsrin əvvəllərində məbəd kahinin fitvası ilə Safonun əlyazmalarının və digər əsərlərinin yandırılmasına baxmayaraq, 170-ə yaxın poetik fragmentləri, tam olaraq böyük həcmli bir şeiri bu günə qədər qorunub saxlanılır.

Müasirlərinin "ehtirash Safo" adlandırdıqları şairə b.e.ə. 612-ci ildə dəniz sahillərində yerləşən Eres şəhərinin Lesbos adasında yunanların yaşadığı colli qəbiləsində doğulmuşdur. Göstərilən tarixdə Qırx İkinci Olimpiadadan həmin şəhərdə keçirilirdi qeyd olunur. Safo şeirlərini də colli qəbiləsinin dialektində yazmışdır.

Atası Skamandromi varlı zadəgan silkinə mənsub idi. Anasının adı Kleidadır. Ailədə Safodan başqa, üç oğlan böyüyürdü - Xaraks, Larix və Evriq. Qızın altı yaşında atası vəfat edir. Bu səbəbdən anası onu "qeter" məktəbinə verməli olur. Qədim Yunanıstanda sərbəst həyat tərzi keçirmək, öz artistlik məharəti və incə zövqü ilə insanları cəlb etmək arzusunda olan qızlar qeter adlandırılan təməül məktəbdə oxuyurdular. İbtidai dərslərində qızlara rəqs etməyi və poeziya yaradıcılığını öyrətdirdilər. Safo hələ məktəb illərində bilicilərin diqqətini cəlb edən çoxlu odalar, himnlər, elegiyalar, epitafiyalar, bayram və ziyafət şeirləri yazmış, ruhlı mahnılar bəstələmişdir. Sonralar Safonun şərəfinə "safida" adlandırılan şeirləri o, bədahətən deyir və xüsusi kağızlarla köçürüb nəzərdə tutduğu şəxslərə göndərirdi. Şeirlərdə fəlsəfi məntiqin gücü poetik ustalıqla qabardılır, ünvanlanan şəxsin ictimai mövqeyi, şəxsiyyəti obyektiv olaraq təhlil edilirdi. Safo, adətən zadəgan məclislərində şeirlərini lira musiqi alətində özünün müşayiətilə ifa edirdi. Müasirlərinin təsvirinə görə, o, ortaboşlu, qarabəniz, parlaq gözlü, iti baxışlı qız idi. İlk anda bir o qədər də cazibəli görünməyə də, ilhamının ali mərtəbəsində ilahiləşir, gözəllik mücəssəməsinə çevrilirdi.

SAFO

(b.e.ə. 612-572)

B.e.ə. 595-ci ildə Lesbosda yerli tiran Pittakin və varlı aristokratların öleyhinə çaxnaşma baş verir. 17 yaşlı Safo qardaşları ilə birgə Siciliyaya qaçmağa məcbur olur. Doğulduğu sevimli adadan ayrılaraq 15 il qaçqınlıq həyatı keçirir.

580-cı ildə qaçqınlar doğma adaya qayıdandan sonra, tarixdə "tiranların qənimti" ləqəbilə məşhur olan dövrün tanınmış şairi Alkeylə qısamüddətli olsa da şeirlə məktublaşır. Onlar şeirlərində bir-birini sevdiklərini incə hisslərlə bölüşür, nə vaxtsa görüşəcəklərini incə hisslərlə bildirirdilər. Lakin tezliklə Alkey Lesbosda tərək etməli olduğundan görüşmək onlara nəsis olmur. Safo gözlənilmədən varlı tacir Kerkilə (Serkolasa) əra gedir. Bir ildən sonra qızı dünyaya gəlir və ona anasının adı verir - Kleida. Amma Safonun ailə xoşbəxtliyi uzun sürmür. Az müddət içində eyni vaxtda əri də, qızı da hansısa keçici xəstəlikdən vəfat edir. Ailesini itirən şairə özünü bütünlüklə poeziyaya həsr edir.

Afinadan fərqli olaraq, Lesbos adasında qızlara, qadınlara xüsusi yanaşma, tərbiyə metodu mövcud idi. Afinada qızları yeddi yaşında ətraf mühitdən ciddi şəkildə təcrid edirdilər. Lesbos adasında isə əsrlərlə

Böyük şairə qızlara gözəl, ehtirash məhəbbət şeirləri yazmağı, lirada mahnı ifa edərkən özünü unutmağın sirlərini təlim edirdi. Sonralar həmin şeirlər və mahnıları təkcə Lesbosda yaşayan əhali deyil, qonşu adalarda yaşayanlar da sofiadanı böyük həvəslə ifa edirdilər. Safonun şeirlərindəki gərgin ehtirash, hisslərin tam açıqlığı yaşından, sosial təbəqəsindən və ictimai mövqeyindən asılı olmadan insanlara dolğun və həzlə yaşamağı təlqin edirdi. Bu xətt bütünlüklə şairənin yaradıcı kredosu idi.

İndi də Safonun şəxsi həyatında baş verən ehtirash sevgi macəralarına qayıdaq. Belə bir əhvalat danışılır ki, şairənin qardaşı Xaraks çaxır ticarəti ilə məşğul idi. Günlərin bir günü ticarət işi ilə Navkratis şəhərində kənz qız olan gözəl Radopaya vurulur. Gənc tacir kənzin sahibinə çoxlu pul ödəməklə qızı alıb Mitilənə götürür. Safo onu gören kimi ürəkdən sevir, lakin qarşı tərəf bunu lazımı qədər qiymətləndirmir. Beləliklə, qardaşla bacı arasında dava-dalaş uzun müddət davam edir. Qəzəblənmiş Safo qardaşından tələb edir ki, qızı Navkratisə qaytarsın. Bu məsələni tale həll edir. Bir dəfə Radopa çayda çiməndə onun səndəlini qartal cayağına keçirir. Qərribə təsadüf nəticəsində qartal səndəli Misir fironu Amazisin qarşısında yerə salır. Bu zaman o, məbədin qapısı/ağzında dayanıb növbəti qurbanı gözləyirdi. Səndəl balaca olduğu üçün sahibinin valehedici ayaqlarını təsəvvürünə götürərək ömrü edir ki, sahibini tapıb gətirsinlər. Uzun axtarışdan sonra qızı tapıb Amazisin qarşısına gətirirlər. O, qızın gözəlliyinə heyran olur və onunla evlənilir. (Bəzi mənbələrdə məşuqə kimi göstərilir). Beləliklə, Radopa həmişəlik Safonun evini tərək edir. Şairə bu əhvalatı olduğu kimi qələmə alır və çox keçmədən şeir bütün adaya yayılır. (Tədqiqatçılar yazırlar ki, Radopanın başına gələn əhvalat, çox güman ki, Zoluşka haqqında rus nağılının yaranmasına səbəb olmuşdur). Ömrünün sonuna yaxın şairə gənc Faona ehtirashla vurulsa da, bu məhəbbəti də cavabsız qalır.

Sonralar, qədim yunanların dilində gəzən əfsanəyə görə, məhəbbətinin qarşılığını görməyən Safo b.e.ə. 572-ci ildə, 60 yaşında Lekvadiya adasında özünü donizə ataraq intihar edir. O zamanlar bu səbəbdən baş verən intiharlar ayın, mərasim olaraq Apollana sitayiş kimi qəbul edilirdi. Qədim yunanlar belə hesab edirdilər ki, qarşılıqsız məhəbbət öz rahatlığını yalnız Lekvadiyanın dumduru sularında tapa bilər.

Zakir
ABBAS